

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของจังหวัด
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพื่อรองรับการเป็นประชาคม
เศรษฐกิจอาเซียน

The Analysis of Border Trade Strategy of the Provinces Located
in Northeastern Region to Prepare Readiness for AEC.

ศักดิ์สุริยา ไตรยราช¹
Saksuriya Traiyarach

บทคัดย่อ

บทความนี้ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2553-2556) ของ 19 จังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผลจากการวิเคราะห์ที่อาจนำไปเป็นพื้นฐานในการกำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของภูมิภาคให้มีศักยภาพสูงพร้อมต่อการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

จากการวิเคราะห์พบว่า ใน 19 จังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มีเพียง 9 จังหวัดที่มีการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนซึ่งเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่ติดกับประเทศเพื่อนบ้านและมีด่านถาวร และทุกจังหวัดได้กำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดนรวมอยู่ในยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ และเมื่อวิเคราะห์ลงไปเฉพาะยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนมีข้อค้นพบที่สำคัญของแผนยุทธศาสตร์ 3 ประเด็น คือ 1) คุณลักษณะของแผนยุทธศาสตร์การค้าชายแดนพบว่าเป็นแผนเชิงรับที่ยังอยู่กับงานประจำมากกว่าที่จะเป็นแผนยุทธศาสตร์เชิงรุก การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตัวชี้วัดไม่สอดคล้องกับกลยุทธ์ มีความนามธรรมมากยากแก่การนำไปปฏิบัติ และแผนไม่มีจุดเน้นเชิงยุทธศาสตร์ให้เห็นชัดเจน 2) กรอบของยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของทุกจังหวัดมีความคล้ายคลึงกัน คือ เป็นในเรื่องการศึกษาโครงสร้างพื้นฐาน การคมนาคมขนส่ง การปรับปรุงกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง การปฏิบัติการพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการเพื่อเอื้ออำนวยความสะดวกให้มีความสะดวก โดยเฉพาะการส่งผ่านสินค้าไปยังประเทศ

¹ อาจารย์ประจำ สาขาธุรกิจระหว่างประเทศ คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยขอนแก่น วิทยาเขตหนองคาย

เพื่อนบ้าน หรือรับสินค้าจากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามา แผนไม่มีจุดเน้นในการที่จะดึงเอา จุดแข็งหรือความรู้ภูมิปัญญาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมาพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ที่มี ศักยภาพและขายได้ในตลาดอาเซียน และ 3) ในแผนยุทธศาสตร์ไม่มีกลยุทธ์ของการ สร้าง หรือกำหนดผลผลิตหรือบริการ ที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่จะเสนอขายในตลาดอาเซียน ทั้งที่ตัวชี้วัดของการค้าชายแดนคือมูลค่าการค้าชายลงทุนและรายได้จากการค้าชายแดน เพิ่มขึ้น แต่ไม่มีตัวสินค้า ผลิตภัณฑ์หรือบริการ ที่จะนำมาพัฒนาให้มีศักยภาพเป็นที่ ต้องการของประเทศเพื่อนบ้านเพื่อขายและแข่งขันได้ในตลาดอาเซียน

ดังนั้น ข้อเสนอแนะคือ 1) ก่อนการกำหนดยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของ ภูมิภาค จังหวัดควรร่วมมือกับชุมชน ผู้รู้ในชุมชน และภาคส่วนอื่น ในการวิเคราะห์หา ศักยภาพ จุดแข็ง และองค์ความรู้ของชุมชนที่โดดเด่นที่จะสามารถนำมาพัฒนาเป็น ตัวสินค้าและผลิตภัณฑ์ของภูมิภาคที่ขายได้ 2) ในการกำหนดยุทธศาสตร์การค้า ชายแดนนั้น จังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดนและมีจุดแข็งด้านการค้าชายแดนและ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรได้วิเคราะห์ทิศทางและจุดแข็งของยุทธศาสตร์การค้าชายแดน ร่วมกัน และ 3) บุคลากรที่รับผิดชอบในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ควรมีความรู้ด้าน การค้าชายแดนและรู้จักปัญหาเชิงพื้นที่ดีพอ

คำสำคัญ: 1. แผนยุทธศาสตร์. 2. การค้าชายแดน. 3. เศรษฐกิจชายแดน. 4. ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ.

Abstract

This article aims to analyze the border trade strategic plan which is recorded in the provincial strategic plan (2010-2013) of nineteen provinces in the Northeastern part of Thailand. The findings can be used as a baseline for developing the border trade strategic plan for advantages of Thailand in the ASEAN Market.

It was found that there are nine provinces (out of nineteen) that had included border trade strategies in their provincial strategic plans. The nine provinces are located near the borderline of neighboring countries and had their border trade strategies included as a part of the provincial economic strategic plans. By analyzing the strategies in details, three significant findings are as follows. (1) The characteristics of border trade strategic plans demonstrated that the strategic plan extensively emphasized on regular work more than strategic work. Moreover, vision, goal, key performance indicators (KPI), and strategic issues were not related to the core of strategic plans. Furthermore, the strategic issues were very complicated, abstract, and difficult to implement. (2) Each province used the similar border trade strategic framework. Mostly, it focuses on infrastructure, transportation and logistics, improving laws and regulations, and developing entrepreneurs' competency. Finally, (3) Lack of creating or developing products and services have affected the competitiveness in the ASEAN market.

As a result, the suggestions for the provinces are: (1) the provinces should collaborate with the local communities in order to increase their competencies to produce the potential products and services. The analysis of strength and potential in producing the products and services are recommended, (2) People, local agencies and provinces who involve in the border trade activities should participate in developing the border trade strategic plan. Finally, (3) those who are responsible for provincial strategic plan development should be oriented with knowledge and skills in strategic plan development techniques, and border trade activities.

Keywords: 1. Strategic plan. 2. Border Trade. 3. Trade Economic.
4. Northeastern Region.

บทนำ

สมาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ (Association of Southeast Asian Nations หรือ ASEAN) ก่อตั้งขึ้นโดยปฏิญญากรุงเทพ (The Bangkok Declaration) เมื่อวันที่ 8 สิงหาคม 2510 ปัจจุบันมีประเทศสมาชิกทั้งหมด 10 ประเทศประกอบด้วย สาธารณรัฐอินโดนีเซีย ประเทศมาเลเซีย สาธารณรัฐฟิลิปปินส์ สาธารณรัฐสิงคโปร์ ราชอาณาจักรไทย บรูไนดารุสซาลาม สาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) สาธารณรัฐแห่งสหภาพเมียนมาร์ และ ราชอาณาจักรกัมพูชาซึ่งประเทศเหล่านี้มีประชากรรวมกันกว่า 600 ล้านคน มีพื้นที่ (ที่เป็นแผ่นดิน) และมีพื้นที่โดยรวม 12,375,967 ตารางกิโลเมตร เป้าหมายของการก่อตั้งอาเซียนเพื่อส่งเสริมความร่วมมือทางด้านการเมือง เศรษฐกิจและสังคม ส่งเสริมสันติภาพและความมั่นคงของภูมิภาค ส่งเสริมความร่วมมือระหว่างอาเซียนกับต่างประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ และได้กำหนดแนวนโยบายในภาพรวมของอาเซียน ในด้านการเมืองและความมั่นคง ด้านสังคม-วัฒนธรรม และด้านเศรษฐกิจ (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2554 : 7-9)

ในการประชุมสุดยอดอาเซียน (ASEAN Summit) หรือ การประชุมของผู้นำประเทศสมาชิกอาเซียนในปี 2535 ประเทศสมาชิกได้ลงนามจัดตั้งเขตการค้าเสรีอาเซียน (ASEAN Free Trade Area - AFTA) เพื่อลดภาษีศุลกากรระหว่างกัน ช่วยส่งเสริมการค้าภายในอาเซียนให้มีปริมาณเพิ่มขึ้น ลดต้นทุนการผลิตสินค้า และดึงดูดการลงทุนจากต่างประเทศ ต่อมาในปี 2546 อาเซียนได้กำหนดทิศทางการร่วมมือไปสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (ASEAN Economic Community: AEC) ภายในปี 2558 (ค.ศ. 2015) ในการจัดตั้งประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนประเทศสมาชิกจะต้องปฏิบัติตามหลักการที่จะส่งเสริมระบบเศรษฐกิจแบบเปิดและปฏิบัติตามพันธกิจในด้านเศรษฐกิจ 4 เรื่อง คือ 1) การเป็นตลาดและฐานการผลิตเดียว ซึ่งหมายถึงว่ากฎระเบียบการค้าในประเทศสมาชิกทั้งหมดเป็นอย่างเดียวกัน (Harmonization of Rules and Regulations) ทั้งในด้านมาตรฐาน คุณภาพ ราคา อัตราภาษี รวมถึงกฎระเบียบในการซื้อขาย และมีการขจัดมาตรการที่เป็นข้อกีดกันต่างๆ รวมถึงการมีมาตรการอำนวยความสะดวกทางการค้า เงื่อนไขการเคลื่อนย้ายบุคคลสัญชาติอาเซียน และประเภทบริการและการลงทุนที่เสรีมากขึ้น 2) การสร้างอาเซียนให้เป็นภูมิภาคที่มีขีดความสามารถในการแข่งขันสูงในเวทีการค้าโลก ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน โทรคมนาคม การเงินการธนาคาร การจัดระบบการค้าให้มีการแข่งขันที่เป็นธรรม และการคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา 3) การพัฒนาทางเศรษฐกิจอย่างเท่าเทียมกันระหว่างสมาชิกอาเซียน โดยพัฒนา SMEs และเสริมสร้างขีดความสามารถผ่านโครงการความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศอาเซียน

ในการลดช่องว่างการพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศสมาชิกและ 4) การเชื่อมโยงของอาเซียนเข้ากับเศรษฐกิจโลก โดยเน้นการปรับประสานนโยบายเศรษฐกิจอาเซียนกับประเทศนอกภูมิภาค (กรมเจรจาการค้าระหว่างประเทศ, 2554 : 10-12)

การรวมกลุ่มทางด้านเศรษฐกิจเป็นหนึ่งในदैยวของประเทศไทยอาเซียนในปี 2558 นั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สินค้า และบริการ โดยเฉพาะเมื่อมีการเปิดเสรีการค้า การเคลื่อนย้ายสินค้าเสรี การเคลื่อนย้ายบริการเสรี การเคลื่อนย้ายการลงทุนและเงินทุนเสรี การเคลื่อนย้ายแรงงานเสรี จะทำให้เกิดการแข่งขันทางด้านเศรษฐกิจ อุตสาหกรรม สำหรับประเทศไทยก็ต้องตระหนักว่าเมื่อประเทศต่างๆ ทั้ง 10 ประเทศในอาเซียนสามารถส่งสินค้าและบริการ เข้ามาขายในประเทศไทยได้มากขึ้น ในทางกลับกัน ประเทศไทยก็สามารถส่งสินค้าและบริการไปขายในประเทศอื่นๆ ได้เช่นกัน แต่สินค้าที่ส่งไปขายนั้นจะต้องเป็นสินค้าที่เป็นความต้องการของประเทศเพื่อนบ้านมีความโดดเด่น มีเอกลักษณ์ มีศักยภาพในการแข่งขันซึ่งจะเป็นสินค้าที่ผลิตบนพื้นฐานของความรู้ใหม่ ภูมิปัญญา ค่านิยม ความเชื่อ วัฒนธรรมของประเทศ เพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่การแข่งขันบนพื้นฐานของความเป็นมิตรในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ประเทศสมาชิกอาเซียนรวมทั้งประเทศไทยจึงให้ความสำคัญและเตรียมความพร้อมในการเปิดประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน กอปรกับประเทศไทยเป็นประเทศที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านหลายประเทศเป็นระยะทางยาวมาก และนโยบายของรัฐบาลที่ผ่านมารวมถึงรัฐบาลชุดปัจจุบัน ให้ความสำคัญที่ประเทศไทยก้าวสู่การเป็นประชาคมอาเซียน โดยเฉพาะการเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ถือเป็นนโยบายหลักที่ทุกภาคส่วนต้องนำไปกำหนดวิธีการปฏิบัติให้สอดคล้องตามภารกิจที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้หน่วยงานภาครัฐต่างๆ รวมถึงจังหวัด/กลุ่มจังหวัดที่จะต้องจัดทำแผนบริหารราชการแผ่นดินตามประเด็นและทิศทางความต้องการพัฒนาของพื้นที่ให้สอดคล้องกัน เพื่อที่จะได้กำหนดประเด็นยุทธศาสตร์การพัฒนาของแต่ละภูมิภาคเพื่อเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน ให้เหมาะสมและทันกับสถานการณ์การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นภูมิภาคที่มีประชากรและพื้นที่มากที่สุดของประเทศไทย กล่าวคือ มีประชากร ประมาณ 21.58 ล้านคน หรือคิดเป็นร้อยละ 33.6 ของประชากรทั้งประเทศ (ข้อมูลปี พ.ศ. 2554) และมีพื้นที่ 184,186 ตารางกิโลเมตร กลุ่มน้ำหลักที่สำคัญของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ แม่น้ำโขง แม่น้ำมูล และแม่น้ำชี นอกจากนี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน 2 ประเทศคือ สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว และราชอาณาจักรกัมพูชา โดยทางทิศเหนือและทิศตะวันตกติดกับ สปป.ลาว ทิศใต้ติดกับกัมพูชา โดยมีเทือกเขา

พนมดงรักกันเขตแดน จึงเป็นโอกาสของภาคตะวันออกเฉียงเหนือที่จะเชื่อมโยงการพัฒนาเศรษฐกิจกับประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอาเซียน และเป็นสะพานเชื่อมโยงเศรษฐกิจและการค้าระหว่างเอเชียตะวันออกเฉียงกับประเทศในฝั่งตะวันตกอีกด้วย (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2555 : 20) ด้วยความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง รายได้ส่วนหนึ่งของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือจึงมาจากการค้าชายแดน โดยเฉพาะรายได้ของจังหวัดที่มีพรมแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน ดังนั้นการค้าชายแดนจึงเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญที่มีผลต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อย่างไรก็ตามเมื่อมีการรวมกันของประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน ที่มีการเปิดการค้าเสรีลดกฎเกณฑ์ที่ขัดขวางการค้าระหว่างกัน รวมทั้งเปิดเสรีด้านการลงทุน ตั้งแต่ปี 2558 เป็นต้นไปนั้น จะมีผลอย่างยิ่งต่อการค้าชายแดนของภูมิภาค ซึ่งจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จำเป็นต้องมีแผนยุทธศาสตร์การค้าชายแดนที่มีคุณภาพทั้งเชิงรุกและเชิงรับ บนพื้นฐานของความเป็นมิตรประเทศในประชาคมเดียวกัน

ดังนั้น เพื่อเตรียมความพร้อมของการค้าชายแดนเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ผู้เขียนในฐานะผู้สอนวิชาด้านเศรษฐศาสตร์ระหว่างประเทศ และทำงานในพื้นที่ที่มีการค้าชายแดน ที่มีมูลค่าสูงในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงเห็นความสำคัญของการศึกษาวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เห็นถึงสภาพปัจจุบันของแผนยุทธศาสตร์ กลยุทธ์และทิศทางของการดำเนินกิจกรรมการค้าชายแดนของภูมิภาค และทิศทางที่ควรจะเป็นในอนาคตข้างหน้า ที่จะรองรับความเป็น AEC ได้ ทั้งนี้ผู้เขียนได้พยายามศึกษา รวบรวมความรู้ ความคิดจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับทิศทางการพัฒนาของภาคตะวันออกเฉียงเหนือและรายงานการค้าชายแดนจากหน่วยงานต่างๆ และสังเคราะห์ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนจากแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2553-2556 ทั้ง 19 จังหวัด (ขณะนั้นยังไม่มีจังหวัดบึงกาฬ) และในแผนยุทธศาสตร์ทั้งหมดนี้มี 9 จังหวัดที่มียุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนปรากฏอยู่ ซึ่งผู้เขียนได้สังเคราะห์แผนของ 9 จังหวัดนี้ ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ จังหวัดมุกดาหาร จังหวัดหนองคาย จังหวัดนครพนม จังหวัดบุรีรัมย์ จังหวัดสุรินทร์ จังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดเลย ซึ่งผลจากการวิเคราะห์จะได้นำเสนอคุณลักษณะและสภาพปัจจุบันของแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อันจะนำไปสู่การกำหนดทิศทางของแผนยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของภูมิภาคในอนาคตที่มีศักยภาพในการแข่งขันในกลุ่มประเทศอาเซียนได้

การค้าชายแดนของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

การค้าชายแดนมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเพราะรายได้สำคัญของภูมิภาคนี้มาจากการค้าชายแดน เห็นได้จาก ในปี 2552 มูลค่าการค้าผ่านด่านศุลกากรในภูมิภาค 72,920 ล้านบาท คิดเป็นร้อยละ 34.7 ของรายได้การค้าของภูมิภาค หรือร้อยละ 9.2 ของการค้าชายแดนของประเทศในช่วง 3 ปีแรก แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (2550-2552) การค้าชายแดนมีการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 14.6 ต่อปี แต่ก็ชะลอลงจากร้อยละ 30.2 ในช่วงแผนพัฒนาฉบับที่ 9 เป็นการส่งออก 56,775 ล้านบาท (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการร่วม กนจ., 2555 : 5)

หากพิจารณาความได้เปรียบในเชิงพื้นที่ชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือพบว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีจุดผ่านแดนถาวร จำนวน 14 แห่ง โดยติดพื้นที่ชายแดนของ สปป.ลาว จำนวน 12 แห่ง และประเทศกัมพูชา จำนวน 2 แห่ง และมีสะพานมิตรภาพไทย-ลาว จำนวน 3 แห่ง ที่จังหวัดหนองคาย มุกดาหาร และนครพนม นอกจากนี้ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือยังมีจุดผ่อนปรนเพื่อการค้า จำนวน 24 แห่ง และจุดผ่อนปรนเพื่อการท่องเที่ยว จำนวน 1 แห่ง หากพิจารณาจากมูลค่าการส่งออกสินค้า พบว่า ด่านหนองคาย มีมูลค่าการส่งออกมากที่สุด จำนวน 61,350 ล้านบาท โดยมีสินค้าที่ส่งออก ได้แก่ น้ำมันดีเซล รถยนต์ เครื่องคอมพิวเตอร์ เครื่องจักรที่ใช้ในการก่อสร้าง น้ำมันเบนซิล ฯลฯ รองลงมาเป็นด่านมุกดาหาร มีมูลค่าการส่งออก จำนวน 12,007 ล้านบาท โดยมีสินค้าที่ส่งออก ได้แก่ น้ำมันดีเซล รถยนต์ น้ำตาลทราย เครื่องรับวิทยุ โทรทัศน์ น้ำมันเบนซิล สินค้าปศุสัตว์ ฯลฯ (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 2555 : 107) หากพิจารณาจากมูลค่าการนำเข้าสินค้า พบว่า ด่านมุกดาหาร มีมูลค่าการนำเข้ามากที่สุด จำนวน 16,670 ล้านบาท โดยมีสินค้าที่นำเข้า ได้แก่ ทองแดง และผลิตภัณฑ์ ไม้แปรรูป ปู่ยง พืชและผลิตภัณฑ์จากพืช ฯลฯ รองลงมาเป็นด่านหนองคาย มีมูลค่าการนำเข้า จำนวน 1,999 ล้านบาท โดยมีสินค้าที่นำเข้า ได้แก่ เคมีภัณฑ์อินทรีย์ ลวดและสายเคเบิล ไม้แปรรูป เครื่องจักรที่ใช้ในอุตสาหกรรม เสื้อผ้าสำเร็จรูป ฯลฯ (สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักยุทธศาสตร์การวางแผนพัฒนาพื้นที่, 2555 : 8-10) และในปัจจุบันประเทศเพื่อนบ้านมีความต้องการสินค้าไทยที่เพิ่มขึ้นมาก โดยเฉพาะประเทศเมียนมาร์ สปป.ลาว และกัมพูชา ซึ่งภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีพื้นที่ติดชายของสปป.ลาว และกัมพูชา จึงทำให้การค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีบทบาทเพิ่มมากขึ้น

อย่างไรก็ตามการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของประเทศอาเซียนเพื่อขับเคลื่อนตัวเข้าสู่การเป็นประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน (AEC) ที่ได้มีรูปแบบรวมทั้งการทำข้อตกลงการค้าเสรี (FTA) ส่งผลกระทบต่อภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งด้านบวกและด้านลบ จากการวิเคราะห์ของศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และสถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือและสถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ, 2555 : 102-105) ซึ่งให้เห็นว่าในด้านบวกการผลิตเกษตรเชิงพาณิชย์ที่เป็นแหล่งรายได้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือจะได้รับโอกาสจากทำเลที่ตั้งซึ่งอยู่ใกล้กับตลาดผู้บริโภคของประเทศจีน และประเทศจีนมีความต้องการบริโภคสินค้าเกษตรที่มีคุณภาพ อาทิ ข้าวหอมมะลิ มันเส้น และยางพารา จำนวนมากขึ้น เนื่องจากจีนมุ่งสู่อุตสาหกรรมและประชาชนมีรายได้สูงขึ้นจากการที่เศรษฐกิจขยายตัวอย่างรวดเร็วทำให้เป็นโอกาสที่ดีของภูมิภาคในการเป็นแหล่งผลิตพืชที่สำคัญดังกล่าวซึ่งสินค้าเหล่านี้สามารถส่งผ่านจากชายแดนลาวไปได้ ส่วนผลกระทบในด้านลบ ผลผลิตทางการเกษตรบางประเภทจะได้ผลกระทบ โดยเฉพาะข้าว และพืชผักบางประเภท เนื่องจากประสิทธิภาพการผลิตต่ำ ต้นทุนการผลิตสูง และมีแนวโน้มทางการเกษตรที่เริ่มปรากฏ คือ สินค้าเกษตรจากประเทศจีนที่มีราคาถูก อาทิ หอมหัวใหญ่ กระเทียม จะเข้ามาแย่งส่วนแบ่งทางการตลาดของผลผลิตด้านการเกษตรในภาคมากขึ้น นอกจากนี้มีการนำเข้าสินค้าเกษตรจากประเทศเพื่อนบ้าน เช่น ข้าวคุณภาพต่ำ ทำให้สินค้าเกษตรสำคัญของภาค คือ ข้าวหอมมะลิ จะมีปัญหาในการรักษามาตรฐานและเอกลักษณ์มากขึ้น จึงทำให้ภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำเป็นต้องปรับโครงสร้างการผลิตโดยเน้นการผลิตเชิงคุณภาพ เพื่อเน้นการยกระดับมาตรฐานและการควบคุมรวมทั้งผลิตสินค้าเกษตรที่ตอบสนองต่อแบบแผนการบริโภคสมัยใหม่และหรือตลาดเฉพาะมากขึ้น

อย่างไรก็ตามจากการวิเคราะห์ของสภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งให้เห็น กรอบทิศทางในการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือปี พ.ศ. 2552-2560 นั้นการค้าชายแดนยังคงมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจในภูมิภาคนี้ เพราะความได้เปรียบในด้านที่ตั้ง ซึ่งจากการวิเคราะห์ศักยภาพของภูมิภาคนี้สภาพัฒนาฯ เห็นว่าสินค้าที่มีศักยภาพสูงที่จะส่งเสริมให้เป็นผลิตภัณฑ์ที่ค้าขายกับประเทศเพื่อนบ้าน ได้แก่ สินค้าอุปโภค บริโภค พืชผักผลไม้ อาหาร เครื่องดื่ม เครื่องแต่งกาย พืชสมุนไพร เป็นต้น (สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการร่วม กนจ., 2555 : 27-31) ซึ่งในการส่งเสริมการค้าการลงทุนนั้น จังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือต้องดำเนินการร่วมกันและควรกำหนดให้เป็นยุทธศาสตร์ของจังหวัดและกลุ่มจังหวัดที่สำคัญและชัดเจน

การวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด 19 จังหวัด พบว่า มี 9 จังหวัด คือ อุบลราชธานี ศรีสะเกษ บุรีรัมย์ อำนาจเจริญ สุรินทร์ มุกดาหาร นครพนม หนองคาย และเลย ที่มียุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนและมีอาณาเขตติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านในกลุ่มอาเซียน และมีการค้าขายระหว่างประเทศเกิดขึ้น โดยช่องทางด้านการค้าที่เปิด คือ ช่องผ่านแดนที่มีอยู่ 7 ด่าน ซึ่งด่านที่มีมูลค่าการค้าชายแดนมากที่สุดสองอันดับแรก คือ ด่านจังหวัดหนองคาย และด่านมุกดาหาร ถึงแม้ว่า การค้าขายจะอยู่ที่จังหวัดที่มีด่านชายแดน แต่ในความเป็นจริง จังหวัดอื่นๆ ถึงแม้ว่าจะไม่มีการค้าขายโดยตรง ก็ยังเป็นพื้นที่ผลิตสินค้าและบริการเพื่อส่งขายในประเทศเพื่อนบ้านได้ ดังนั้น จังหวัดต่างๆ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จึงจำเป็นต้องมียุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนที่ดีให้มีศักยภาพ เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงการค้าระหว่างประเทศ และการรวมเป็นตลาดเดียวกันในการเปิดเสรีทางการค้าระหว่างประเทศในประชาคมอาเซียน ในการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของจังหวัดนี้ ผู้เขียนได้ศึกษาวิเคราะห์เบื้องต้นที่แสดงให้เห็นว่าในปัจจุบันได้กำหนดยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของจังหวัดต่างๆ ในภูมิภาคตะวันออกเฉียงเหนือเป็นอย่างไร มีจุดเน้นทางยุทธศาสตร์อย่างไร โดยวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดของ 9 จังหวัด ที่มียุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนโดยใช้วิธีการวิเคราะห์เอกสารแล้วนำผลการวิเคราะห์มาสรุปให้เห็นภาพรวมของแผนและยุทธศาสตร์ในด้านการค้าชายแดน ซึ่งผลการวิเคราะห์สรุปได้ ดังนี้

1. ภาพรวมของแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ 9 จังหวัด ในภาพรวมทิศทางของยุทธศาสตร์พัฒนามุ่งเน้นไปที่การพัฒนาเศรษฐกิจเป็นสำคัญ ถึงแม้ว่าเกือบทุกจังหวัดมีทิศทางและเป้าหมายของการพัฒนาในด้านการเกษตร ด้านเศรษฐกิจ ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการท่องเที่ยว และด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แต่จากการวิเคราะห์ข้อมูลชี้ให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาด้านการเกษตร ด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน ด้านการท่องเที่ยว ก็มีการเชื่อมโยงไปยังเศรษฐกิจเกือบทั้งหมด ถึงแม้จังหวัดที่กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาด้านการเกษตร แต่ก็เน้นการเป็นผู้นำทางด้านการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ยางพารา เพื่อนำไปสู่การค้าขาย การเพิ่มรายได้ในขณะเดียวกันด้านการพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนนั้นจะปรากฏเฉพาะในยุทธศาสตร์ของจังหวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านผลิตภัณฑ์ของจังหวัดที่มีความเป็นเอกลักษณ์ และนำจุดนั้นมาพัฒนาต่อให้เกิดผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ เช่น ผลิตภัณฑ์จากผ้าไหมหรือแม้กระทั่งการผลิตข้าว เช่น ข้าวหอมมะลิ ก็มีเป้าหมายที่นำ

ไปสู่การจำหน่ายที่เพิ่มรายได้ให้แก่จังหวัดทั้งสิ้น เช่นเดียวกับการท่องเที่ยวที่ปรากฏในยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดของทั้ง 9 จังหวัด ทั้งนี้เป็นเพราะว่าจังหวัดเหล่านี้มีความโดดเด่นทางธรรมชาติ วัฒนธรรม และเป็นจังหวัดที่ติดชายแดนจึงมีการกำหนดเป้าหมายไปที่การท่องเที่ยวที่เชื่อมโยงกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยเฉพาะประเทศในลุ่มน้ำโขง และอินโดจีน และเชื่อมโยงกับการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน ถึงแม้ว่ายุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวจะเป็นเรื่องการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและบริการการท่องเที่ยวและวัฒนธรรม เป้าหมายของยุทธศาสตร์ด้านการท่องเที่ยวก็ยังคงเป็นการเพิ่มจำนวนนักท่องเที่ยวและรายได้ที่เกิดจากการท่องเที่ยว ซึ่งก็จะเห็นได้ว่าทิศทางการพัฒนาการท่องเที่ยวของภูมิภาค ก็ยังเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องและเชื่อมโยงด้านเศรษฐกิจของภูมิภาค

ดังนั้น ในภาพรวมอาจสรุปได้ว่า ทิศทางการพัฒนาของภูมิภาคเป็นในเรื่องของเศรษฐกิจ และสภาวะแวดล้อมที่เชื่อมโยงไปถึงด้านการเกษตร ด้านอุตสาหกรรม ด้านพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชน และด้านการท่องเที่ยว ซึ่งส่งผลทำให้เกิดการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจที่ถือว่าเป็นแกนหลักของทิศทางการพัฒนาจังหวัด และในขณะเดียวกัน จังหวัดก็ได้กำหนดทิศทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนให้มากขึ้น ทั้งหมดนี้คาดว่าจะนำไปสู่สังคมที่ดี เมืองน่าอยู่ และคุณภาพชีวิตที่ดีของประชาชน

2. ทิศทาง ยุทธศาสตร์ การพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจของภาคตะวันออก
เฉิงเหินอู ดังได้กล่าวข้างต้นแล้วว่า ในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด ช่วงปี พ.ศ. 2553-2556 จังหวัดได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ และเมื่อวิเคราะห์หลังไปในส่วนของยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจ ข้อมูลจะชี้ให้เห็นว่าจังหวัดที่กำหนดยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจเป็นหลักนั้น เป็นจังหวัดที่มีศักยภาพและได้เปรียบในด้านที่ตั้ง คือ เป็นจังหวัดที่ติดชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน และจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางของการศึกษาที่เชื่อมโยงไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งมุ่งเน้นการค้าชายแดน การท่องเที่ยว และการคมนาคมขนส่ง โดยมีพันธกิจในการส่งเสริมด้านการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวและพัฒนาความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน ปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานทางด้านเศรษฐกิจ พัฒนาอาชีพและรายได้ของประชาชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่นการเกษตร ส่งเสริมอุตสาหกรรมทางการเกษตร สร้างเสริมและพัฒนาการค้าชายแดน ส่วนเป้าประสงค์เน้นในเรื่องการส่งเสริมและพัฒนาการค้า การลงทุน การสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ในภาคอุตสาหกรรมการผลิตและการท่องเที่ยว พัฒนาการลงทุนและการค้าชายแดน และการสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์ทางการเกษตร เสริมสร้างโอกาสและพัฒนาการค้าชายแดน ซึ่งมีความสัมพันธ์กับยุทธศาสตร์และพันธกิจ โดยมียุทธศาสตร์ที่สำคัญ คือ

1) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ และส่งเสริมการค้า การลงทุน ส่งเสริมและพัฒนามาตรฐานด้านการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพิ่มศักยภาพและคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว พัฒนาแรงงานในจังหวัดให้มีศักยภาพที่สอดคล้องกับความต้องการของอุตสาหกรรม ส่งเสริมและพัฒนาผู้ประกอบการค้าและบริการให้มีความสามารถในการแข่งขัน ยกกระตือรือร้นมาตรฐานการผลิตและพัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการในด้านการบริการ อุตสาหกรรม SMEs และผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์ชุมชน ส่งเสริมด้านการตลาด เช่น สร้างตราสัญลักษณ์และตราสินค้า เพิ่มช่องทางการตลาดและการจัดจำหน่ายสินค้า แสวงหาตลาดด้านการค้าการลงทุนในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน/กลุ่มประเทศความร่วมมือทางเศรษฐกิจ (GMS) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ชุมชน (OTOP) อย่างไรก็ดีเมื่อวิเคราะห์ในเชิงยุทธศาสตร์จะเห็นได้ว่าการกำหนดกลยุทธ์ที่ครอบคลุมทุกอย่างแต่ไม่ชัดเจนและไม่มีจุดเน้น (Focus) ซึ่งทำให้ยากในการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อสะท้อนถึงความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ และการกำหนดตัวชี้วัดก็กว้างจนไม่สามารถสะท้อนความสำเร็จของยุทธศาสตร์ได้ เช่น มูลค่าการค้า การบริการ และการท่องเที่ยวที่เพิ่มขึ้น การเพิ่มขึ้นของมูลค่าการค้าการลงทุน รายได้ของจังหวัดที่เพิ่มขึ้น (GPP) การเพิ่มขึ้นของรายได้ของครัวเรือน จำนวนครั้งของกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อกระตุ้นเศรษฐกิจ จำนวนกิจกรรมกระตุ้นเศรษฐกิจที่จัดขึ้น เป็นต้น

2) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาอุตสาหกรรม เน้นการพัฒนาอุตสาหกรรมสิ่งทอและแปรรูปสินค้าเกษตร พัฒนาระบบมาตรฐานการผลิตและบริการสู่สากล เพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการผลิตให้ได้มาตรฐานความปลอดภัย ลดต้นทุนการผลิตสิ่งทอเครื่องนุ่งห่ม พัฒนาระบบการท่องเที่ยวห่วงโซ่อุปทานของอุตสาหกรรมการผลิตและบริการให้เป็นมาตรฐาน และการส่งเสริมการตลาดด้านอุตสาหกรรมและการท่องเที่ยว ส่วนตัวชี้วัดก็เช่นเดียวกัน วัดความสำเร็จในภาพใหญ่ซึ่งไม่เกิดจากยุทธศาสตร์ที่กำหนดไว้ เช่น ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของผลิตภัณฑ์มวลรวมของจังหวัด (GPP) ภาคอุตสาหกรรม การผลิตและการบริการ ระดับความสำเร็จในการพัฒนาอุตสาหกรรมโดยเฉพาะ SMEs ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการลงทุนด้านอุตสาหกรรม

3) ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน เป็นการพัฒนาปรับปรุงเส้นทางคมนาคมขนส่งให้มีมาตรฐานและปลอดภัย พัฒนาแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มพื้นที่ชลประทาน และบรรเทาภัยทางน้ำ และพัฒนาระบบฐานข้อมูลด้านการค้าการลงทุน ซึ่งยุทธศาสตร์นี้จะจะเป็นงานประจำมากกว่าจะกำหนดเป็นกลยุทธ์ ดังนั้น ตัวชี้วัดจึงวัดกระบวนการมากกว่าวัดความสำเร็จตามยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัดจึงไม่สามารถสะท้อนความสำเร็จได้ เช่น พื้นที่และแหล่งน้ำด้านการเกษตรเพิ่มขึ้น จำนวนถนนที่ได้รับการปรับปรุง

ให้อยู่ในสภาพดี ระดับความสำเร็จของการพัฒนาระบบคมนาคมขนส่งเพื่อรองรับการเป็นศูนย์กลางการคมนาคมขนส่งของภูมิภาค มูลค่าการลงทุนด้านโลจิสติกส์ เป็นต้น

4) ยุทธศาสตร์การพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ยุทธศาสตร์ด้านนี้จะเน้นการพัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหมให้มีคุณภาพและได้มาตรฐาน การเชื่อมโยงผลิตภัณฑ์กับการท่องเที่ยว ส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนาผู้ประกอบการ ตลอดจนการส่งเสริมและพัฒนาด้านการตลาด ส่วนตัวชี้วัดสะท้อนถึงความสำเร็จตามกลยุทธ์ เช่น ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าการจำหน่ายสินค้า OTOP จำนวนชนิดผลิตภัณฑ์ที่มีมูลค่าเพิ่ม ร้อยละของจำนวนผลิตภัณฑ์ชุมชนและท้องถิ่นของจังหวัดที่ได้รับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน ต่อจำนวนผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ยื่นขอคำรับรอง และร้อยละของจำนวนผู้ประกอบการ OTOP ที่ได้รับการพัฒนาศักยภาพต่อจำนวนผู้ประกอบการ เป็นต้น

3. ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จากการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์การพัฒนาของ 9 จังหวัด (นครพนม อุบลราชธานี มุกดาหาร เลย หนองคาย อานาจเจริญ สุนทรบุรี บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ) ที่มีแนวชายแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน คือ สปป.ลาว และกัมพูชา ได้กำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน ในประเด็นสำคัญดังนี้

3.1 วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของยุทธศาสตร์การค้าชายแดนที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด (2553-2556) ในส่วนของการค้าชายแดนทุกจังหวัด (9 จังหวัด) ได้กำหนดเป้าหมายคล้ายกัน คือ ส่งเสริมการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน โดยกำหนดพันธกิจ เป็นส่งเสริมและพัฒนาระบบการค้าการลงทุน การท่องเที่ยว และสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้าน และส่งเสริมและพัฒนากิจการค้าชายแดนและการลงทุน ทั้งนี้ ในแผนของแต่ละจังหวัดได้กำหนดเป้าหมายในการพัฒนาเพื่อก่อให้เกิดการเสริมสร้างและพัฒนากิจการค้าชายแดน และเน้นการลงทุน ผลักดันกลุ่มจังหวัดให้มีเขตเศรษฐกิจชายแดน เขตปลอดอากร และศูนย์กระจายสินค้า และการสร้างความร่วมมือกับประเทศเพื่อนบ้านโดยการพัฒนาความร่วมมือในลักษณะเมืองคู่แฝด 3 ประเทศ 8 จังหวัดกับกลุ่มจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดน แต่เมื่อพิจารณาตัวชี้วัดความสำเร็จของเป้าหมายที่ตั้งไว้ กลับวัดจากมูลค่าของการค้าชายแดนที่เพิ่มขึ้น ซึ่งข้อมูลชี้ให้เห็นความไม่สอดคล้องกันของเป้าหมายและตัวชี้วัด

3.2 ยุทธศาสตร์ เป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์ ตัวชี้วัด ความสำเร็จของยุทธศาสตร์ กลยุทธ์แผนงานโครงการ จากการวิเคราะห์แผนฯ พบว่า ทุกจังหวัดกำหนดยุทธศาสตร์ทางด้านการค้าชายแดนที่คล้ายกัน ประกอบด้วย 1) ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนและความสัมพันธ์กับประเทศเพื่อนบ้าน 2) การส่งเสริมและเพิ่ม

ศักยภาพด้านการค้าการลงทุน การท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน และ 3) การเสริมสร้างเศรษฐกิจฐานรากเพื่อให้พึ่งตนเองและแข่งขันได้ ในส่วนของเป้าประสงค์เชิงยุทธศาสตร์นั้น แต่ละจังหวัดอาจมีวิธีนำเสนอที่แตกต่างกันออกไป แต่เมื่อวิเคราะห์แล้วจะพบเป้าประสงค์ของยุทธศาสตร์อยู่ 4 ด้าน คือ 1) เพิ่มศักยภาพและยกระดับการแข่งขันด้านการค้าการลงทุนและบริการกับประเทศเพื่อนบ้าน 2) เพิ่มมูลค่าด้านการค้าการลงทุนและการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน 3) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้านที่เป็นหุ้นส่วนทางยุทธศาสตร์ เพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจการค้าการลงทุนระหว่างประเทศ และ 4) เสริมสร้างความเข้มแข็งของผู้ประกอบการการค้าการลงทุน ทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน ส่วนตัวชี้วัดความสำเร็จของยุทธศาสตร์ทุกจังหวัดกำหนดเหมือนกัน คือ ร้อยละที่เพิ่มขึ้นของมูลค่าของการค้าชายแดนและระดับความพึงพอใจของผู้รับบริการ

ในส่วนของกำหนดยุทธศาสตร์แต่ละจังหวัดได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้เป็นจำนวนมาก และคล้ายคลึงกัน ซึ่งกลยุทธ์เหล่านี้ เมื่อจัดกลุ่มกลยุทธ์ตามเรื่องที่เกี่ยวข้องกันหรือคล้ายกัน จัดได้ 5 กลุ่ม คือ

1) กลยุทธ์ด้านการส่งเสริมและพัฒนาการค้าการลงทุนด้านเศรษฐกิจชายแดน ประกอบด้วย ส่งเสริมและพัฒนาการค้าชายแดน ส่งเสริมการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยว พัฒนาเขตเศรษฐกิจชายแดน พัฒนาความร่วมมือด้านอุตสาหกรรมการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ส่งเสริมและพัฒนาธุรกิจบริการ

2) กลยุทธ์ด้านโครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่ง (โลจิสติกส์) ซึ่งประกอบไปด้วย การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านเครือข่ายเชื่อมโยงเส้นทางคมนาคมขนส่ง โลจิสติกส์ที่ได้มาตรฐาน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานและสิ่งอำนวยความสะดวกของบริการด่านพรมแดนถาวร ปรับปรุงเส้นทางเพื่อเชื่อมโยงการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

3) กลยุทธ์ด้านการพัฒนาและสร้างความสัมพันธ์อันดีกับประเทศเพื่อนบ้าน เช่น พัฒนาและดำรงความสัมพันธ์ทางการทูต และความร่วมมืออันดีระหว่างประเทศเพื่อนบ้าน

4) กลยุทธ์ด้านการอำนวยความสะดวกในการส่งเสริมการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน อาทิ ปรับปรุงกฎหมาย กฎระเบียบ ข้อตกลงที่เอื้อต่อการค้าการลงทุน พัฒนาเครือข่ายความร่วมมือและบูรณาการการทำงานร่วมกันระหว่างภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม และผู้ประกอบการทั้งในประเทศและประเทศเพื่อนบ้าน และพัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน

5) กลยุทธ์ด้านการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรด้านการค้าการลงทุนและการค้าชายแดน เช่น ส่งเสริมผู้ประกอบการ SMEs และผู้ประกอบการด้านโลจิสติกส์ เป็นต้น

รายละเอียดของยุทธศาสตร์แผนงานโครงการ ดังสรุปได้ตามภาพที่ 1 ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน ที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ พ.ศ. 2553-2556

จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนในช่วงปี 2553-2556 แล้ว เห็นว่าแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนยังเป็นลักษณะแผนที่เน้นตั้งรับมากกว่าแผนในเชิงรุก กล่าวคือ ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานโครงการที่พบในแผน อาทิ การสร้างโครงสร้างพื้นฐาน การพัฒนาผู้ประกอบการเพื่ออำนวยความสะดวกในด้านการค้าชายแดน การลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน การพัฒนากองทุน สถาบันการเงิน และสวัสดิการชุมชนให้เข้มแข็ง มักเป็นแผนงานที่อิงอยู่กับงานประจำและเป็นการพัฒนาที่มุ่งอำนวยความสะดวกให้กับการค้าชายแดนมากกว่าจะเป็นแผนงานในเชิงรุกที่มีเป้าหมายและทิศทางการค้าการลงทุนที่ชัดเจน นอกจากนี้ในแผนยุทธศาสตร์การค้าชายแดนไม่ได้กำหนดกลยุทธ์ในส่วนการพัฒนาศักยภาพหรือจุดแข็งด้านผลิตภัณฑ์ หรือความรู้ภูมิปัญญาที่จะนำมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ หรือบริการเพื่อจำหน่ายในประเทศเพื่อนบ้านได้ ดังนั้นเพื่อให้มองเห็นเนื้อหาของยุทธศาสตร์ที่ชัดเจน ผู้เขียนจึงนำแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนที่ปรากฏในแผนพัฒนาจังหวัด มาวิเคราะห์ในลักษณะของแผนที่ยุทธศาสตร์ตามกรอบแนวคิดของ Balance Scorecard ที่มีการอธิบายแผนยุทธศาสตร์ใน 4 มุมมอง คือ มุมมองด้านประสิทธิผลหรือการเงิน (Financial Perspective) มุมมองด้านลูกค้า (Consumer Perspective) มุมมองด้านการบริหารจัดการภายใน (Internal Perspective) และมุมมองด้านการเรียนรู้ในองค์กร (Learning & Growth Perspective) (ทศพร สิริสัมพันธ์, 2549 : 273-276) ทั้งนี้ในการวิเคราะห์นั้น ผู้เขียนได้ดึงประเด็นสำคัญจากวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย ตัวชี้วัด ยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ มาวิเคราะห์สังเคราะห์ร่วมกัน รายการใดที่ซ้ำกันจะรวมเป็นเรื่องเดียวกัน ซึ่งจากการวิเคราะห์ สรุปได้ดังนี้

1) ด้านประสิทธิผล (Financial Perspective) ด้านการค้าชายแดนในภาคตะวันออกเฉียงเหนืออยู่ที่การทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นประตูการค้า การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาศักยภาพด้านการค้าการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน และมีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน ซึ่งดัชนีวัดความสำเร็จ คือ 1) มูลค่าด้านการค้าการลงทุน และการท่องเที่ยวของจังหวัด (จังหวัดที่มีชายแดนติดกับประเทศเพื่อนบ้าน) เพิ่มขึ้น 2) มีความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน 3) ชิดความ

สามารถในการแข่งขันด้านการค้าอุตสาหกรรมเพิ่มขึ้น และ 4) ระดับความพึงพอใจของผู้ประกอบการการค้าชายแดนเพิ่มขึ้น

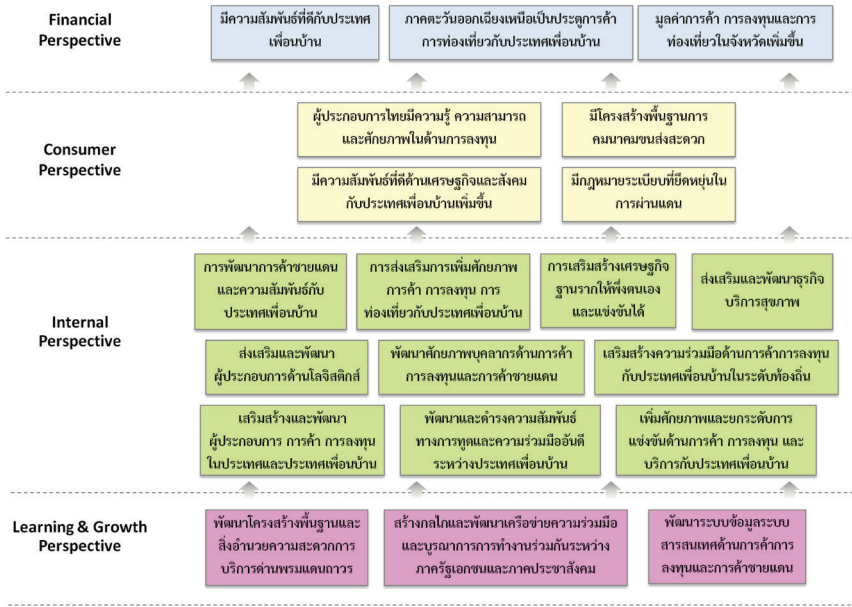
2) มุมมองของลูกค้าหรือด้านคุณภาพ (Consumer Perspective) ในการวิเคราะห์นี้ผู้วิเคราะห์ได้ประเด็นที่ว่า ทำอย่างไรถึงจะทำให้เป้าหมายที่วางไว้ประสบความสำเร็จ ซึ่งพบประเด็นในยุคศาสตร์ คือ 1) ผู้ประกอบการได้รับการพัฒนาให้มีขีดความสามารถสูงในการลงทุน 2) มีความสัมพันธ์ที่ดีด้านเศรษฐกิจและสังคมกับประเทศเพื่อนบ้าน 3) โครงสร้างพื้นฐานการคมนาคมขนส่งสินค้า สะดวก รวดเร็ว และ 4) มีกฎระเบียบ กฎหมายการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดนที่ยืดหยุ่นปฏิบัติได้

3) กระบวนการภายใน (Internal Perspective) หมายถึง การที่จังหวัดต้องดำเนินการเพื่อผลักดันเป้าหมายของการค้าชายแดนให้ประสบความสำเร็จ ประกอบด้วย การเพิ่มศักยภาพและยกระดับการแข่งขัน ด้านการลงทุนในประเทศเพื่อนบ้าน การเพิ่มมูลค่าด้านการท่องเที่ยวเกี่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน สร้างความสัมพันธ์ที่ดีกับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐานด้านการคมนาคมขนส่ง (โลจิสติกส์) ปรับระเบียบให้มีความยืดหยุ่นในการค้าชายแดนกับประเทศเพื่อนบ้าน

4) ในด้านการเจริญเติบโตและเรียนรู้ของจังหวัด (Learning & Growth Perspective) นั้น ในยุคศาสตร์การค้าชายแดนของจังหวัดได้กำหนดไว้ไม่น้อยมีเพียงสามประเด็นเท่านั้น คือ การสร้างเครือข่ายและการพัฒนาศักยภาพของผู้ประกอบการ พัฒนาระบบข้อมูลสารสนเทศด้านการค้าชายแดน และการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน (รายละเอียดของแผนยุทธศาสตร์จากภาพที่ 1)

สรุปและข้อเสนอแนะ

สรุป จากการวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภาคตะวันออก เจียงเหนือ สรุปได้ว่า ในภาพรวมแล้วทุกจังหวัดได้ให้ความสำคัญเน้นยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจและสังคมมุมของการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในจังหวัด ถึงแม้ว่าในความเป็นจริงแล้ว หลายจังหวัดจะให้ความสำคัญเน้นยุทธศาสตร์ด้านการเกษตร การท่องเที่ยว แต่เมื่อวิเคราะห์ลงไปในเรื่องยุทธศาสตร์ทางการเกษตรแล้ว จะเห็นเรื่องของการส่งเสริมการปลูกพืชเศรษฐกิจชนิดต่างๆ เช่น ข้าว มัน อ้อย และการแปรรูปสินค้าการเกษตรเหล่านี้ ซึ่งส่วนใหญ่แล้วมีเป้าหมายอยู่ที่การเพิ่มผลผลิต และนำไปสู่การสร้างมูลค่าการค้าที่เพิ่มขึ้น หรือแม้แต่นโยบายด้านการศึกษา และการท่องเที่ยว และอุตสาหกรรม เป้าหมายสำคัญอยู่ที่การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยวและอุตสาหกรรมเช่นกัน

ภาพที่ 1. แผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าขายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ วิเคราะห์ตาม BSC

อย่างไรก็ตามเมื่อวิเคราะห์ยุทธศาสตร์ด้านการค้าขายแดน พบว่าส่วนใหญ่แล้วยุทธศาสตร์การค้าขายแดน ยังเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ด้านเศรษฐกิจของจังหวัดที่มีพื้นที่ติดชายแดนประเทศเพื่อนบ้าน และมีด่านค้าขายถาวรเป็นส่วนใหญ่ ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ลงไปในส่วนของยุทธศาสตร์การค้าขายแดนของแต่ละจังหวัดแล้วจะมีข้อค้นพบอยู่ 3 ประการใหญ่ๆ คือ

1) คุณลักษณะของแผนยุทธศาสตร์การค้าขายแดนของแต่ละจังหวัด ยังคงเป็นแผนยุทธศาสตร์เชิงการตั้งรับมากกว่าแผนในเชิงรุก การกำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย ตัวชี้วัด กลยุทธ์มีความไม่สอดคล้องกันมากนัก และกลยุทธ์ส่วนใหญ่เป็นนามธรรมมาก ทำให้ยากต่อการนำไปปฏิบัติ (รายละเอียดดังแสดงไว้ในภาพที่ 2) เช่น เป้าหมายของการค้าขายแดนคือ ส่งเสริมศักยภาพด้านการลงทุนกับประเทศเพื่อนบ้าน เปิดประตูสินค้า การท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้าน ตัวชี้วัดสำคัญคือมูลค่าด้านการค้า การลงทุน และรายได้จากการค้าขายชายแดนเพิ่มขึ้น แต่เมื่อวิเคราะห์ไปถึงแผนยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ที่จะทำได้บรรลุเป้าหมาย กลับไม่มีจุดเน้น (Focus) ที่ชัดเจน ซึ่งกลยุทธ์ที่กำหนดไว้เป็นเรื่องของการส่งเสริมและการพัฒนาการค้าขายแดน พัฒนาศักยภาพผู้ประกอบการ ส่งเสริมความร่วมมือการค้ากับประเทศเพื่อนบ้าน พัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และ

3) ในแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนไม่มีกลยุทธ์ด้านการสร้างผลิตภัณฑ์หรือการกำหนดตัวผลิตภัณฑ์หรือบริการที่จะขายได้ แต่เมื่อกำหนดเป้าหมายและตัวชี้วัดของการค้าชายแดน คือ มูลค่าการลงทุน และรายได้จากการค้าชายแดนที่เพิ่มขึ้น เมื่อไม่มีตัวสินค้า ผลิตภัณฑ์ หรือบริการที่จะนำมาพัฒนาให้มีศักยภาพสูงเป็นที่ต้องการของประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อขายและแข่งขันในตลาดอาเซียนได้ อาจทำให้เกิดความเสียเปรียบในด้านการค้าและมูลค่าของการค้าชายแดนอาจลดลงได้ และเป้าหมายหรือตัวชี้วัดที่จะเพิ่มมูลค่าด้านการค้าชายแดนอาจเป็นไปได้ และจะมีผลต่อศักยภาพในการแข่งขันในประชาคมเศรษฐกิจอาเซียนในอนาคตด้วย ทั้งที่ข้อเสนอแนะในทิศทางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 พ.ศ.2555-2559 ของสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการร่วม กนจ. (2555 : 29-33) ได้เสนอให้พัฒนาเมืองและด่านชายแดนให้เป็นประตูการค้า การท่องเที่ยวเชื่อมโยงกับกลุ่มอนุภูมิภาคลุ่มน้ำโขง ขยายฐานการผลิตพืชเศรษฐกิจโดยเฉพาะพืชพลังงานไปยังประเทศเพื่อนบ้าน ส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ชุมชนบนฐานองค์ความรู้ ภูมิปัญญาของประเทศให้มีศักยภาพและมีคุณภาพได้มาตรฐาน อาทิ ผ้าไหม ผ้าฝ้าย ผ้าย้อมคราม อาหารแปรรูป สมุนไพร เป็นต้น ซึ่งมีการสร้างผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นของภาคอีสานให้มีมูลค่าเพิ่มและมีศักยภาพในการแข่งขันในกลุ่มประชาคมอาเซียน จึงถือว่าเป็นสิ่งจำเป็นและต้องได้รับการพิจารณาจากจังหวัดต่างๆ ในการวางแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน แต่ประเด็นเหล่านี้ไม่พบในยุทธศาสตร์การค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

อย่างไรก็ตาม ผู้เขียนเห็นว่าแผนยุทธศาสตร์รายจังหวัดนั้นมีจุดอ่อน ต่างจากภาคเอกชนที่มีการระบุทรัพยากรและเป้าหมายที่ชัดเจน เช่น ผู้รับผิดชอบ ทุนสนับสนุน แต่แผนยุทธศาสตร์ของจังหวัดระบุได้ในภาพกว้าง(มหภาค) เท่านั้น ไม่สามารถระบุในระดับจุลภาคได้ อีกประการหนึ่งขึ้นอยู่กับความตั้งใจจริงของผู้รับผิดชอบซึ่งเป็นข้าราชการที่ต้องย้ายตามวาระ เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือรองผู้ว่าราชการจังหวัดที่รับผิดชอบ

ข้อเสนอแนะ จากผลการวิเคราะห์แผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จะเห็นว่า ถึงแม้ว่าภูมิภาคนี้จะให้ความสำคัญกับการค้าชายแดน แต่ยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนที่มีอยู่ยังเป็นแผนเชิงรับมากกว่าเชิงรุกและไม่ได้ตั้งศักยภาพของพื้นที่ มาเป็นพื้นฐานในการกำหนดแผนเท่าที่ควรจะเป็น ดังนั้นในการกำหนดยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดน ผู้ที่เกี่ยวข้องควรได้ดำเนินการดังนี้

- 1) ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อหาศักยภาพเชิงพื้นที่และผลิตภัณฑ์ที่มีศักยภาพสูงมาเป็นสินค้าและบริการของภูมิภาค ซึ่งอาจนำความรู้ภูมิปัญญาที่เด่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์

และบริการที่ขายได้ในกลุ่มประเทศอาเซียน การค้นหาศักยภาพนั้นควรให้ชุมชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลหรือกำหนดศักยภาพของพื้นที่ เพื่อนำไปสู่การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ 2) การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ด้านการค้าชายแดนไม่ควรดำเนินการรายจังหวัด หรือเฉพาะจังหวัดที่มีพรมแดนติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น แต่ต้องรวมผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายตั้งแต่ สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ผู้รับผิดชอบด้านการค้าชายแดน จังหวัดทุกจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อกับประเทศเพื่อนบ้าน เพื่อมาประชุม เพื่อร่วมกำหนดทิศทางยุทธศาสตร์ที่เชื่อมโยงกับประเทศ และภูมิภาคอื่นๆ 3) การกำหนดแผนยุทธศาสตร์ควรมีจุดเน้นที่ชัดเจน มีเป้าหมายตัวชี้วัดที่ง่ายวัดได้ว่าเป็นรูปธรรม กลยุทธ์ต้องไม่มากเกินไป ไม่คลุมเครือมีความชัดเจน 4) ผู้ที่รับผิดชอบด้านการจัดทำแผนยุทธศาสตร์ควรได้รับการพัฒนาให้มีความรู้ทักษะในการจัดทำแผนยุทธศาสตร์เป็นอย่างดี มีความรู้ในบริบทเชิงพื้นที่และการค้าชายแดน 5) ในการระดมความคิดเห็นเพื่อกำหนดกลยุทธ์การค้าชายแดน ควรจะนำผลงานวิจัยของนักวิจัยและผู้ศึกษามาช่วยเสริมการกำหนดยุทธศาสตร์ด้วย

บรรณานุกรม

- กรมเจรจาการค้าต่างประเทศ. (2554). **AEC FACT BOOK: One Vision, Identity, One Community**. กรุงเทพมหานคร.
- ทศพร สิริสัมพันธ์. (2549). **ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารราชการแนวใหม่ (Introduction to Modern Public Management)**. กรุงเทพมหานคร: คณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.).
- ปุ่น เทียงบุญธรรม. (2550). รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการ “การศึกษาเบื้องต้นเพื่อเตรียมรองรับการพัฒนาเศรษฐกิจตามแนวเส้นทางระเบียงเศรษฐกิจตะวันออก - ตะวันออก กรณีโลจิสติกส์ด้านการค้าชายแดนและการค้าผ่านแดน.” กรุงเทพมหานคร.
- วัฒนาพัฒน์พงศ์. (2546). **BSC และ KPI เพื่อการเติบโตขององค์กรอย่างยั่งยืน**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แปซิฟิก.
- มหาวิทยาลัยขอนแก่น. ศูนย์ปฏิบัติการร่วมกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ สถาบันยุทธศาสตร์ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. (2555). **ยุทธศาสตร์การพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการเตรียมความพร้อมเข้าสู่ประชาคมอาเซียน (พ.ศ. 2556-2559)**. ขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. สำนักยุทธศาสตร์การวางแผนพัฒนาพื้นที่. (2554). **รายงานการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ปี 2544-2553**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2556. จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>
- _____. (2555). **รายงานการค้าชายแดนในรอบ 6 เดือน (ตุลาคม 2554-2555)**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2556. จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>
- _____. (2555). **รายงานการค้าชายแดนไทยกับประเทศเพื่อนบ้าน ปี 2554**. [ออนไลน์]. สืบค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2556. จาก <http://www.nesdb.go.th/Default.aspx?tabid=210>
- สำนักงานจังหวัดบุรีรัมย์. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดบุรีรัมย์**. บุรีรัมย์.
- สำนักงานจังหวัดมุกดาหาร. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดมุกดาหาร**. มุกดาหาร.

- สำนักงานจังหวัดเลย. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดเลย.** เลย.
- สำนักงานจังหวัดศรีสะเกษ. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดศรีสะเกษ.** ศรีสะเกษ.
- สำนักงานจังหวัดสุรินทร์. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดสุรินทร์.** สุรินทร์.
- สำนักงานจังหวัดหนองคาย. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดหนองคาย.** หนองคาย.
- สำนักงานจังหวัดอำนาจเจริญ. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดอำนาจเจริญ.** อำนาจเจริญ.
- สำนักงานจังหวัดอุบลราชธานี. กลุ่มงานยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัด. (2554). **แผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี พ.ศ. 2553-2556 ของจังหวัดอุบลราชธานี.** อุบลราชธานี.
- สำนักงานพาณิชย์จังหวัดหนองคาย. (2556). **สรุปภาวะการค้าชายแดนระหว่างประเทศไทยกับ สปป.ลาว ด้านจังหวัดหนองคาย ประจำปีเดือน 2556.** หนองคาย.
- สำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการร่วม กนจ. (2555). **สรุปทิศทางการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่11 พ.ศ. 2555-2559 และทิศทางการพัฒนาของจังหวัดและกลุ่มจังหวัดภาคตะวันออกเฉียงเหนือในการจัดทำแผนพัฒนาจังหวัดและกลุ่มจังหวัดประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2557-2560.** กรุงเทพมหานคร.

